

Köttets poesi

Vertigos erotiska klassiker:

001. Pauline Réage, *Berättelsen om O*
002. Georges Bataille, *Ögats historia*
003. Markis de Sade, *Filosofin i sängkammaren*
004. Guillaume Apollinaire: *De elvatusen spöna*
005. *Köttets poesi: könslemmarna i svensk text från Stiernhielm till Almqvist*
006. Pietro Aretino: *Samtal*
007. Gunnar Blå: *Klumpigheten Redux*
008. Alfred de Musset: *Gamiani*
009. Leopold von Sacher-Masoch: *Venus i päls*
010. Pierre Louys: *Mammas tre flickor*
011. Per Meurling: *Ögat i pottan*
012. Octave Mirbeau: *Lidandets lustgård*
013. Louis Aragon: *Irenes fitta*
014. Andrea De Nerciat: *Djävulen i kroppen*
015. *Priapea*
016. A.C. Swinburne: *Flossie*
017. Jean de Berg: *Bilden*

Köttets Poesi

Könslemmarna i svensk text
från Stiernhielm till Almqvist

Urval, inledning, översättning: Carl-Michael Edenborg

VERTIGOS EROTISKA KLASSIKER 005

VERTIGO FÖRLAG

SÖDERMALM 2007

Vill du höra några av tonsättningarna som C-M Edenberg gjort till 1700-talets bordelldikter? Gå in här:
<www.vertigo.se/horvisor>

www.vertigo.se

© C-M Edenberg och Vertigo förlag 1995, 2007

Form: Eric Persson

Omslagsfoto: C-M Edenberg

Modell: Iris Graue

Tryck: Otavas Tryckeri AB, Keuru Finland 2007

ISBN 978-91-85000-37-1

FÖRORD 2007

Den tredje boken som Vertigo förlag gav ut var *Köttets poesi: 1. Könslimmarna i svensk text från Stiernhielm till Almqvist*. Året var 1995. Den hyfsade försäljningen av Sacher-Masochs *Venus i päls* året innan gjorde det möjligt att kosta på. *Köttets poesi* var den första boken som trycktes på ett tryckeri: det beryktade PM Bokförlag med sin tryckpress i en lada i djungeln utanför Gamleby i nordöstra Småland. Fint skulle det vara: Vertigolabyrinten trycktes med guldfärg.

Idén till antologin föddes under en eller annan handskriftsorgie med oväntade fynd på Kungliga biblioteket i Stockholm. En bidragande faktor var läsningen av den franske vetenskapsfilosofen och litteraturhistorikern Gaston Bachelard, vars idéer om den "materiella fantasin" nyligen hade presenterats på svenska i översättningar av böckerna om litteraturen och de fyra elementen; en annan influens var Bachelard-lärjungen Jean-Paul Richards tematiskt-kritiska essä "Baudelaires lycka", som ingick i antologin *Den svindlande texten* (1992; boken påverkade även valet av förlagsnamn). Inte minst var det betoningen av skrivandets och läsandets *fysiska njutning* som lockade. Jag hoppas att

antologin fortfarande vittnar om den särskilda erotik som kan uppstå i arbetet med texter och i arkiven.

Idén som sparkade igång antologiarbetet kan sammanfattas i en fråga: kan det vara så att en viss poetisk fantasi träder i kraft när en författare, skönlitterär eller vetenskaplig, skriver om de delar av kroppen som skall hållas dolda? Det påföljande arkivarbetet tycktes ge ett jakande svar åt frågan. En särskild sorts poetisk princip arbetar tvärs genom genregränserna så snart texten riktas mot människokroppens mest laddade regioner.

Köttets poesi följdes 1997 av *Köttets poesi: 2. Blodet i svensk text från Petrus de Dacia till Ivar Conradson*. Därefter inleddes arbetet med en tredje del kring ”kroppsvätskorna och kadavret” som dock avbröts i brist på tillräckligt intressanta arkivfynd.

Köttets poesi förblir ett unikt projekt: en litterär originaltextantologi som byggs upp kring en kroppslighetens poetologi istället för genrer eller epoker. Den har ett särskilt värde genom att den fylligt presenterar två genrer som fått föga uppmärksamhet i den svenska litteraturhistorien: 1600-talets bröllopgåtor och det sena 1700-talets hordiktning. Mottagandet av *Köttets poesi* motsvarade som brukligt långt ifrån dess värde.

Denna nya upplaga av *Köttets poesi* är både nedstruken och utökad. Bildmaterialet – ett femtontal teckningar och gravyrer från den aktuella perioden – har lyfts ut; det var bara illustrativt och motverkade rentav antologins energi, som föds ur den litterära textens egna bilderuptioner. Tillagda är några pornografiska dikter från boken *Erato. Samling af glada stycken på vers och prosa* (1861) som finns bevarad i den Borgströmska eroticasamlingen i Kungliga biblioteket.

Carl-Michael Edenborg
Kungliga biblioteket i Stockholm,
den 31 januari 2007

INNEHÅLL

INLEDNING	II
I600-TAL	61
GEORG STIERNHIELM	63
<i>Een alfvarsam gäta/ stält til alle wackre damer</i>	63
<i>Konung Ludwiks bröllopskrift i Frankrike</i>	64
LASSE LUCIDOR	65
<i>Nyss när Frigga satt i bade</i>	65
SKOGEKÄR BERGBO	68
<i>Ur Wenerid</i>	68
URBAN HIÄRNE	70
<i>För Een Lijten Tijd</i>	70
<i>Actæon, som såg Diana</i>	73
<i>Ur: Muliebres simulationes – Kvinnliga knep</i>	75
BAROCKENS BRÖLLOPSGÅTOR	76
1. <i>Gäta för thet Ädle ok Dygd-fulkomne Fruentimre</i>	76
2. <i>En Gäta till Jungfruarna</i>	77
3. <i>Gäta för UngeSwännerna</i>	78
4. <i>En Gäta för Jungfruerna</i>	78
5. <i>En Gäta til Gästerna</i>	79
6. <i>Ett annat tilsatte Jungfruernes Rådgifware</i>	79
7. <i>Gåtba</i>	80
8. <i>En Effter-Rätt. För dem som bära sådana trogne Läger/bwar utti</i> <i>Simson somnade då han miste sin Häärläck</i>	81
9. <i>En obunden Knuut för alla Sinn-Rijke Omdömen</i>	81

10. Gäta	82
11. Gäta till Jungfrurna	82
12. För Lustiga Hufwun Een Gäta	82
13. Een enfoldigh Gäta för den stillasittiande Ungdomen	83
14. Til thet qwicka Mōō-folcket en halvesjudin gäta;	84
15. En rolig Smörmakare/ at arbeta på för Ungsälskapet förz än the sä dantsa;	86
16. En gäta för jungfruerne	87
17. En Gäta til de liufste Mōōr på Brölloppet	88
18. Til det Edla och Dygdezierade Fruentimbret	90
19. Confect för Fruentimbret	91
CHRISTIAN HOFMANN VON HOFMANNSWALDAU	92
<i>Petter Abelars och Helloissas lefwernes lop och älskog</i>	92
<i>Abelards Bref til Helloissa</i>	92
<i>Heloissas Swar til Abelard.</i>	95
JOHAN GABRIEL WERVING	99
<i>Narcissens förwandling</i>	99
<i>Fruentimrets gäfwor.</i>	103
<i>Herdens kläcka</i>	103
<i>Historia</i>	104
1700-TAL	105
LARS ROBERG	107
<i>ur Lijkrevningstavlor</i>	107
ANONYM	117
<i>En Läkare-Undersökning om Afförnekadat älskogs bruk siukdomar häröra kunna</i>	117
EMANUEL SWEDENBORG	125
<i>Ur Himmelska hemligheter</i>	125

ANONYMA HORDIKTER FRÅN UPPLYSNINGSTIDEN 132

1. *Wid fältväbel Cretzmers bår till dess Enka Madame Platen* 132
2. *Grefvens kuk och frökens fitta* 132
3. *Min fitta kliar hon väntar vinter ej ej* 133
4. *Du lilla skytt som häftigt jagar* 133
5. *Hvad är en kuk ett stycke utaf kött* 134
6. *Wackra flickors mödoms ros* 135
7. *En ung Herdinna låg i marken* 135
8. *Frågar du hvad jag vill ha* 135
9. *Du lilla Diur som katten tager* 137
10. *Pigan satt i väfven,* 138
11. *Sidst när jag hos min Philis satt* 139
12. *Prästen han tog* 140
13. *Ragvalds kuk var afjern och stål* 140
14. *Du skarpa nos du Bettis moder* 141
15. *Replique* 142
16. *Aldrig får du mer ta musen på mig* 143
17. *Ack du söta flickan min* 143
18. *Hvad är en Mus? ett kupigt grifte Chor* 144
19. *Jag stod en gång fördåld och mänd med nöje höra* 145
20. *Kyss du min kuk* 148
21. *Två slags gull så finner man i Naturen* 149
22. *Wackra flicka täcka Docka* 149
23. *Jag vet ett litet Pastorat* 150
24. *Kuken är en ting* 151
25. *Öfversättning af Desagrement de la jouissance* 152
26. *Grafskrift öfver fru Graubrens, tillföre Mamsell Slotsberg* 153

JOHAN HENRIK KELLGREN 156

Hjertat 156

ANNA MARIA LENNGREN 158

Utaf en man 158

1800-TAL	159
PÄR DANIEL AMADEUS ATTERBOM	161
<i>Rosen</i> 161	
CARL JONAS LOVE ALMQVIST	163
<i>ur Murnis</i> 163	
ANONYM	165
<i>Sådant kan man låta bli - Opera i två akter</i> 165	
ANONYM	171
<i>Knulliaden</i> 171	
DIKTER UR ERATO	180
<i>Ode till allas moder af en stor skald</i> 186	
<i>Ode till allas fader af en liten skaldinna</i> 184	
<i>Lifvets bok</i> 189	
<i>Kärlekens grotta</i> 191	
BIBLIOGRAFISKA NOTISER	193
<i>Inledningen</i> 193	
<i>Texterna</i> 195	

INLEDNING

Vid den punkt där våra ben möter bälen växer egendomliga frukter. Himmelsfrukter eller helvetesfrukter bildar de den ena öppningen i vår varelse, där den andra öppningen är språket; här är vi aldrig oss själva. Den natt som, hur mycket vi än talar om dem, råder i könslemmarnas rike är nödvändig för deras fruktsambet. Orden lyser inte i mörkret. Liksom ett sädeskorn som faller i en åker dör och rutttnar, och det föds ett nytt liv ur dess död, på samma sätt skall orden falla i varats mörker och dö innan de kan skänka liv. Med oss sker denna dödsfödelse, ständigt, till ingen nytta.

Temat för den här antologin är könslemmarna och i första hand TEMAT deras poetiska morfologi sådan den framträder i text. Ty könslemmarna är saker som förvandlas, eller snarare: vi älskar att låta deras benämningar flytta på sig. Vi smeker dem språkvis genom att flytta på orden. Temat är könslemmarna och de ord som gör anspråk på att handla om dem, under en avgränsad historisk period, ungefär från mitten av 1600-talet och tvåhundra år framåt, och inom ett avgränsat språkligt och kulturellt område: det svenska (främst trakten kring Stockholm och Uppsala).

BLOMSTER-
SAMLING

Antologin samlar sig kring blott två blommor: de manliga och kvinnliga frodlemmarna. Men den samlar dem inte, den är blott en av flera tänkbara kataloger över beskrivningar som deras utforskare har gjort. Groteskt vore förvisso ett herbarium med tor-kade och pressade könslemmar.

METODEN

Tillvägagångssättet vid antologins utformning har varit anti-kvariskt-subjektivt, en kombination av systematisk arkiv- och litteraturforskning och glad sambandslusta. I några fall är det en tolkning med utrymme för diskussion som ligger till grund för valet av text (Skogekär Bergbo, Hjärne, Lenngren, Atterbom), och i den riktningen skulle antologin givetvis ha kunnat svälla upp *in infinitum*; det är dock tilltalande att slå ut åtminstone ena väggen även om man inte river hela huset.

SAMHÄLLETS
FABRIK

Under den historiska period som såg antologins texter födas bildades det borgerliga kapitalistiska samhället. Talet om aveltygen kunde inte annat än ändra karaktär parallellt med samhällets gradvisa förvandling till fabrik. Rationalisering, kvantifiering, avpoetisering och reifikation; vi skall se en ökad "realism" eller snarare bokstavlighet breda ut sig i texterna, med undantag för den romantiska reaktionen mot det moderna. Från barocken då könslemmarna ofta markeras genom sin frånvaro och kroppen flyter ut till ett litet kosmos, kommer vi till mitten av 1800-talet, där de benämns med sina rätta namn och kroppen har förmins-kats och fått skarpa gränser.

NATUR OCH
HISTORIA

Könslemmarna själva glider oförändrade genom de historiska förändringarna. Men de passerar sannerligen inte obemärkta. Som Michel Foucault har visat, griper vetenskapsmän, porno-grafer, läkare, jurister, politiker och många andra allt ivrigare

Inledning

efter dem med orden. Meningen med aveltygen sväller upp och splittras i många olika fält. Man söker sanningen om könet. Denna sanning kan inte vara identisk med könslemmarnas oförmedlade vara. Så har inte heller *kukandet* och *fittandet*, frodlemmarnas specifika väsensrörelser, uppenbarats i texterna i den här antologin, de har blott utpekats indirekt. Vanligen är det endast de frusna ("falskt konkreta" med Kosiks ord) aveltygen som omtalats. Alla dessa texter refererar bara i mycket indirekt mening till sakerna själva, de av kulturernas historia oanfrätta kroppsdelarna; som referenser till texterna är könslemmarna att betrakta som tolkningar av naturen, köttet. I hög grad är könslemmarna viljelösa offer i ett smutsigt symboliskt spel. Tolkningarna av dem är historiska konstruktioner, vars tyg vävts av sociala, ekonomiska och ideologiska trådar. Könslemmarnas begrepp skapas genom mänsklig aktivitet, genom olika former av omsorg om könet. Under inledningens gång skall könslemmarnas historicitet och förändringarna i talet om dem påtalas och utpekas.

Texterna i den här antologin avslöjar således mer än de avslöjar. Visserligen frammanar de könslemmarna i tanken, provocerar oss att tänka på dem, men bara för att sedan skicka iväg dessa begrepp åt något annat håll, bort från saken. Den skamfyllda spänningen, som alstras genom avslöjandet, neutraliseras genom komiken, det vetenskapliga intresset, den estetiska upplevelsen eller den andliga omsorgen. Hotet om ordningens omkullkastande genom avslöjandet upplöses i ett skratt, en rynkad panna, ett dragande efter andan eller en blick mot skyn.

TEXT OCH LEM

Könslemmarna styrs av det autonoma nervsystemet. De är några av de mer svärkontrollerade, mer naturliga delarna av kroppen. Av kulturen har de utsatts för försök till kultivering, eller åtminstone fördöljande. I den judisk-kristna syndafallsmyten spelar den *skam*

TILL-KÖNET-
VARON OCH
SKAMMEN

frodlemmarnas blottande medför en viktig roll för människosamfundet och dess historia. En kvasi-Heideggersk till-könet-varo, uppenbarad genom skammen (liksom till-döden-varon uppenbaras genom ångesten) är av specifik betydelse för kulturen. I en annan biblisk berättelse, nämligen den om hur Noaks söner straffades för att de råkat få syn på sin faders i fyllan och villan avtäckta blygd, får vi ytterligare ett bra exempel på tabu. En (utpekande!) slöja bör hållas över kroppens mittpunkt, ty denna påminner oss om djuret, vår förgänglighet och skröplighet. (I vår tid döljs dock könslemmarna genom att avslöjas.) Detta har fått konsekvenser för språket. De flesta kroppsdelar har sina egna namn (arm, hand, fot, mun, öra...) medan aveltygen antingen har sugit åt sig tekniska låneord, inhämtade genom den medicinska terminologin (penis, vagina, testikel), eller också metaforer, i slangens form. I den medeltida skriftkulturen fick dock könslemmarna ofta nöja sig med att kallas ”hemlig-ting”, det vill säga något som finns, som är det mest intima, det mest hem-lika, men som inte ens bör ha ett egennamn: ett tabu (så är det fortfarande i engelskan: ”private parts”). Det som intresserar oss här är emellertid hur *könslemmarna ådrar sig metaforer*, som är ett slags slöjor som döljer samtidigt som de avslöjar eller pekar ut.

AVSLÖJA OCH
BESLÖJA

Könslemmarnas metaforik är ett läsvärt kapitel i kulturens bok. Vid en reflexion över hur det pratas om dessa kroppsdelar, kan man urskilja mönster i förhållnings sättet till dem. Metaforerna skänker en skuggbild av attityden hos den som uppfinner eller brukar dem. Ofta betraktas aveltygen, i synnerhet mannens, som personer, eller åtminstone varelser med egen vilja utanför en själv: ”kuken stod på honom”. Man skulle inte säga: ”händerna vinkade på honom”. Könslemmarna skälver mellan frihet (medveten vilja) och nödvändighet (det autonoma nervsystemet). De är alltid fetischer, besjälade naturföremål, som vi

KÖNSLEM-
MARNAS
FRÄMLING-
SKAP

Inledning

som de vidlåder försöker blidka, straffa, tillbe. Könslimmarna irriterar tanken på den enskilda människans individualitet och oberoende. När det handlar om könet skall vi alltid vara främmande för oss själva, vara en annan... (Omsorgen om orgasmen kan handla om ett sökande efter att upphäva detta främlingskap, att dö en smula.)

Ofta har metaforerna hämtats från djur- och växtriket, från NATUREN det som uppfattas som natur: "mus", "göka", "kuk" (kopplat till tuppen och dess galande), "fitta" (från fornnordiska "fit" dvs. låg, fuktig strandäng), "knulla" (ljudhärmande, från duvans läte). *Naturen*: den mörka skogen med sitt myller av okänt liv eller havet med sitt hot och sin lockelse, fåglarna som är bilder av frihet när de umgås med molnen, bilder av lust när de leker. *Naturen*: det som är främmande för oss, inte-vi, ur vars sig själv alstrande, dunkla oändlighet vår klara, grova ande sig höjt. De metaforiska slanguttrycken för könen kunde bara födas i ett samhälle som bevarade ett levande minne av detta ursprung. Hur många stadsbarn har förresten hört göken (men "göka" kanske är en utdöd metafor)? Att vissa metaforer för frodlemmarna, t ex "kuk" och "fitta", blivit så dominerande och överlevt så länge utan att någonsin vara riktigt officiella, hänger troligen samman med deras språkmateria, den fonetiska aspekten: de är fysiskt engagerande ljud. "Kuk" är en stor kantig sten som faller i vattnet med en tung klunk; "fitta" är ett fuktigt, hastigt vingslag som bränner som en humla.

De metaforer som nämnts här är ändå bara några av de i det allmänna språkbruket inbakade. Går man till dikten, visan, vitsarna så möter en ofantlig mängd. Könslimmarna är starkt meningsproduktiva. Konflikten mellan begäret att se och röra dem och förbudet att se och röra dem provocerar ett oändligt flöde av analogier och metaforer, avslöjande-beslöjande. Det är genom ANTOLOGINS FÖRKLARING

dessa processer som handhavandet av aveltygen i text tenderar till poesi, även om denna egentligen inte kretsar kring någon *sak*. Dock kan poesins tomma kärna med sin fruktansvärda hetta också vara könslemmarnas kärna. När det sedan gäller den *bok* du just nu håller i handen, så är dess blad blygdläppar, dess omslag en förhud, dess trycksvärta sperma och dess meningsfullhet ett foster eller en njutning avlat av den och dig.

I avsnittet om drömarbetet i *Drömydning* utvecklade Sigmund Freud en liksom kantiansk kategorilära för det omedvetna (förtätning-förskjutning osv). I denna kategorilära tar även könslemmarnas morfologi viss plats:

Alla långsträckta föremål, käppar, trädstammar, paraplyer (på grund av deras uppspännande, som erinrar om en erektion), alla långa och skarpa vapen, knivar, dolkar pikar, tenderar att företräda manslemmen. En ofta förekommande, inte fullt begriplig symbol för denna är nagelfilen (en betingande faktor är kanske rivandet och skavandet.) Dosor, skrin, kistor, skåp, ugnar motsvarar moderlivet, men också grottor, skepp och alla slags kärl. Rum i drömmen står oftast för kvinna [...], skildringen av rummets olika ingångar och utgångar lämnar knappast något tvivel övrigt om denna tolkning. Intresset att veta om rummet är "öppet" eller "stängt" blir i detta sammanhang lättbegripligt till sin innebörd.

Begäret är sexuellt och kommer, i den mån inga störningar i form av fixeringar och avvikelser inträder, koncentreras kring underlivet. Men hindren spärrar av den raka vägen från erotisk önskan till tillfredsställelse. Den inre censuren (filtret, kategorierna, som är en funktion av den yttre censuren) gör begärets artikulering mer indirekt, symbolisk, och därigenom också nödvändig att tolka för att förstå. Genom sublimeringsprocesser

Inledning

kan sålunda sexualitet ta sig uttryck i icke-sexuella handlingar, tal, bildskapande osv, som dock bär med sig de sexuella strukturerna. Allt detta enligt Freud, om än förenklat.

Vad händer då när det sublimerade vänder sig till det som låg till grund för sublimeringen? Om skrivandet, t ex, är en följd av sublimering av det sexuella begäret, blir skrivandet om könslemmarna ett slags nedstigande och återvändande till skrivandets könsrötter. Den vuxna kulturen, som intresserar sig, griper så tillbaka på den infantila sexualnyfikenheten. Men det är ett i högsta grad förmedlat återvändande. Könslemmarna bortom, under texten och könslemmarna i den värld som skapas framför texten, möts sällan eller aldrig. Denna uppdelning är delvis analog med de båda upplevelserna av kroppen: en inre upplevelse (kroppen producerar bilder utifrån sig) och en yttre (kroppen förnimmar sig själv genom sinnesorganen).

Å andra sidan producerar kroppens materiella (döende) vara utskott av sin egen materialitet – vid alla tecken klibbar en rest av kött. I den mån, slutligen, kosmos och livet är meningsfulla för oss, så står de i förhållande till kroppen, som igenkänner sig själv i den bild den gör sig av världen. Freuds teori kan lätt sättas i relation till den gamla tradition som förmedlats av kabbalister, alkemister, Swedenborg, Blake och Novalis, där kropp, ande och kosmos endast kan urskiljas genom att vara analoga.

Så törnar vi emot frågan om det manliga och kvinnliga. Det är ju inte bara så att könslemmarna utgör de främsta anatomiska tecknen på skillnaden mellan könen (den grundläggande mänskliga dikotomin, i vilken vi infogas genast efter födelsen, som svaret på den första fråga som ställs oss), utan vårt uppmärksammande av dem tycks också skilja sig enligt könen. Är det sålunda ett specifikt manligt drag att intressera sig för könslemmarna som ting,

SUBLIMERING
OCH AVSUBLIMERING

KÖTTREST

MANLIGT
OCH KVINNLIGT

KÖNSLEM-
MARNAS
TINGSLIGHET

FLÖDET

att urskilja sitt kön som utanför sig, främmande? Jag som gjort den här antologin tillhör det livmoderlösa könet, och troligen alla författare som representeras här likaså, med undantag av Lenn-gren. Den möjliga beskyllningen att denna antologi på ett man-ligt sätt representerar ett *förtینگligande* är inte ogrundad; Köttets Poesi, i den mening den här antologin ger den, relaterar till Sa-ken. Jag har till exempel valt att inte ge den erotiska herrnhutar-diktningen, som ofta skrevs av kvinnor, en plats. *Det flödande*, som väl är ett typiskt kännetecken för ett mer kvinnligt sexuellt skrivande (och för en mer kvinnlig upplevelse av könet), och som utgör en tematisk grundstomme i herrnhutardiktningen, upplö-ser frodlemmarnas tingslighet. Etiskt sett är detta möjligen att föredra, men jag fruktar att själva denna antologi skulle komma att dränkas av denna flod. [Dessutom infogades ett stort urval herrnhutardikter i *Köttets poesi: 2. blodet i svensk text.*]

BARNDOMS-
MINNEN

Jag minns hur jag i barndomen tillsammans med grannpojarna brukade titta i porrtidningar (ofta H:sons *Piff* eller *Paff*) som vi hittade i smutsiga små dungar eller i någon sänka i skogen. (De flesta har haft liknande erfarenheter. De övergivna porrtidning-arnas gåta kan fortfarande fascinera mig: vem är det som lämnar dem efter sig?) Som grabb tyckte jag att bilderna i de vulgära tidningarna var gripande. Det mesta kände jag ju igen, även om själva aktiviteterna var uteslutande underliga och allting utspelade sig i mystiska miljöer som var obönhörligt upplysta men samti-digt djupt dunkla. Av detaljerna var det sperman som föreföll mest främmande och fascinerande. På senare år har drömanalys visat att jag vid den tiden, som ett led i den infantila sexu-alforskningen, skapade en omedveten mytologi kring åsynen av sperman på bilderna och barnavlandets stora fråga (vilken aktua-liserats genom min yngre brors tillblivelse). Jag hade hört om och

Inledning

sett spindlar i arbete, och dessutom läst serietidningen Spindelmannen. Spindelnäten spinns av klibbiga trådar. Jag föreställde mig att sperman var just en sådan nätvätska, som sprutades in i kvinnans mage och där vävde ett nät, en kroppsvävnad.

NÄTET

Att även en text kan liknas vid en väv och skrivandet vid ett vävande är ingen nyhet. Ordet text kommer från det latinska verbet *texere*, väva. Dettas ursprung är möjligen från *tegere*, som betyder dölja, skydda, överhölja (se svenskans *täcka*, *teckna* och *tecken*). Enligt Freud är vävandet den kvinnliga aktiviteten *par excellence*. Konkret hävdar han att det är kopplat till fantasier om att väva det kvinnliga pubeshåret (en triangel med spetsen neråt som är ett fundamentalt mänskligt *tecken*), till ett skyddande täcke. Att skriva kan också vara ett försvar. Författaren väver ett skydd mot faror, en mer eller mindre trygg kokong som ett substitut för modersskötet, kanske väver hon/han moderns kropp för att alltid bevara henne hos sig. Men skyddet är samtidigt ett *kommunicerande hölje* täckt med hieroglyfer, ett brokigt täcke som öppnar vissa vägar samtidigt som det stänger till andra. Skrivandet avslöjar samtidigt som det beslöjar. Dessutom är texten ett annat – ofrånkomligen främmande.

VÄVANDET

Dessa inte särskilt originella reflexioner för oss till en av texterna i den här antologin: den svenska översättningen av ett par dikter ur den tyske barockpoeten Christian Hofmann von Hofmannswaldaus (1617–1679) *Kuriose Heldenbriefe und andere herrliche Gedichte* (1673). Dessa båda dikter, skrivna i Abelards och Heloises namn med det sorgsna versmåttat elegiskt distikon, kretsar delvis kring analogin mellan skrivandet och älskogen. I synnerhet i början av Abelards brev utreds kopplingarna: pennan motsvarar penis, textens skönhet motsvarar könsnjutningen osv. Bläcket borde i linje med detta motsvara sperman, men på grund av snöpingen Abelards lika berömda som förskräckliga olycka

VON
HOFMANNS-
WALDAU

tingas han här skriva med blod, som rinner ur såret i pennan får man förmoda. Hans brev (som också är penis: ”Det sårat är som jag”) blir en bitter betraktelse över njutningens fåfänglighet och ostadighet. Den erigerade manslemmen är all fullkomlighets urgrund – och det enkla lilla snittet fördärvar allt.

Heloises svarsbrev skall bli ett plåster på detta sår. Hon skriver givetvis varken med sperma eller blod, utan med tårar, en vanlig metafor för kvinnligt könslem. Hennes svar blir att hon också tänker kastrera sig; med hjälp av ett ”heligt uppsåt” skall hon bli härskarinna över sitt kött. Och det verkar inte plåga henne särskilt att tvingas uppställa en minnesstod över älskarens ”Libesticka”. Uppenbarligen lider han mer av förlusten än hon. För henne framstår hans mun som viktigare än hans kön: det är den som förlett och hetsat henne. Munnen har, med en egendomlig bild, ”i en Rosendal mig bygt et sliprigt hus”.

C. G. Österling, den svenske översättaren och utgivaren av Hofmanswaldaus *Hielte-Bref* (1700), säger sig i sitt förord ”til Fruentimbret” vara medveten om att dikterna stundom går för långt: ”Har jag med Kiärleks skiämt för noga alt beskrifwit/Hwad blygd dock tycks begiärt/at det förlegat blifwit/Om ock min Penna här har warit något fri/Dock tror jag icke skal derföre lastad bli.” Det är också sant att omtalandet av könet här blir mer närgående än brukligt i svensk barockpoesi (uttrycket ”dit trånga skiöt” exempelvis). Den svenska översättningen är dedicerad till Karl XII – lustigt med tanke på denne kungs omtalade sexualskräck.

De övriga dikterna i Hofmanswaldaus bok är uppbyggda enligt samma schema som de båda här avtryckta: mytiska eller historiska kärlekspars tragiska brevväxlingar i versform, där barockpoesins hela retoriska arsenal används på ett vildsint och frejdigt sätt. Här leker motsatserna, och erotikens och

Inledning

religionens sfärer blandas. De klassiska troperna kombineras om och om igen: sockerdropparna flyter, solen lyser (på tusen metaforiska sätt), rosorna plockas, cinnoberläpparna, liljorna, elden, elfenbenet... I den svenska litteraturhistorien finns tyvärr inte mycket av denna form av genomerotiserad och överpassionerad barockpoesi representerad. Ett av undantagen är Skogekär Bergbos kärleksmonolog *Wenerid*.

SKOGEKÄR
BERGBO

En särskild uppmärksamhet kan ägnas åt *dalen* i de naturscenerier som målas upp i den erotiska barocklyriken. Gunnar Castrén säger på ett ställe i sin *Stormaktstidens diktning*: "Till den erotiska diktningen hör en särskild naturskildring och naturuppfattning. Till denna kärleks lynne svara bestämda landskapsbilder, som kunna harmoniera därmed. Skogekär Bergbo ger som vanligt i 'Venerid' goda exempel; så den vackra sonetten 37: [...] I synnerhet är dalen omtyckt." När Skogekär Bergbo frustrerad vill dra sig undan världen för att hänge sig åt sin åtrå och längtan till den sköna Wenerid, väljer han att tränga "djupt nederst i en dahl" innesluten av höga berg, vilande i skugga, lugn och rofylld. Där inne rinner en bäck fram, med glittrande vatten. Där finns också en slätt som är kringkransad med träd och lämpar sig för dans. En viktig litterär referens till denna dal/sköte finns i Petrarcas canzone "Di pensier in pensier" från 1343:

DALEN

PETRARCA

Jag har ej ro för Amor. Mina tankar
bestorma höjd på höjd, och trivas aldrig
där nötta stigar gå. Men om jag finner
en enslig ort, med källors friska flöden,
en skuggrik dal emellan tvenne branter,
då viker oron ur mitt kvalda sinne:
då lyssnar själen villigt
till Amor, – ler och gråter, bävar, lugnas.